

Ph.D. értekezés tézisei

A ghrelin-indukálta oxitocin elválasztás vizsgálata *in vivo* állatmodellben

Dr. Ménesi Rudolf

Témavezető:

Dr. habil. Pósa Anikó

egyetemi docens

Biológia Doktori Iskola

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM

Természettudományi és Informatikai Kar

Élettani, Szervezettani és Idegtudományi Tanszék

2020

Szeged

Rövidítések jegyzéke

ARC: nucleus arcuatus

CVO: cirkumventrikuláris szerv

GHRP-6: növekedési hormont felszabadító peptid-6

GHS-R: növekedési hormon szekretagóg receptor/ ghrelin receptor

i.c.v.: intracerebroventrikuláris kezelés

i.v.: intravénás kezelés

NaCl: 0,9 %-os fiziológiás sóoldat

PVN: nucleus paraventricularis

SON: nucleus supraopticus

VMN: nucleus ventromedialis

VTA: ventralis tegmentalis area

Bevezetés

A hipotalamusz-hipofízis tengely a szervezet homeosztázisának központi szabályozója. A neurohormonok szekréciónak a fysiológiai stimuláció mellett a neuropeptidek között fellépő interakció is nagymértékben befolyásolhatja. Korábbi tanulmányok igazolták, hogy a neurohipofízisben raktározódó oxitocin felszabadulását számos aminerg és peptiderg neurotranszmitter szabályozhatja, beleértve az adrenalint és noradrenalint, dopamint, szerotonint, hisztamint és a galanint is.

Az utóbbi néhány évtized, a bél-agy tengely szerepének leírásával, új lehetőségeket nyitott a gasztroenterológiai, valamint az idegrendszeri kutatások területén. A 28 aminosavból álló ghrelin elsődleges termelődési helye a gyomor, azonban kisebb mértékben a hasnyálmirigyben, vesékben, vékonybélben és a hipotalamuszban is található hormontermelő sejteket. A ghrelin a G-fehérje kapcsolt növekedési hormon szekretagóg receptor (GHS-R) természetes ligandja, melynek expressziója centrálisan és perifériásan egyaránt igazolt. A központi idegrendszerben a legnagyobb denzitású GHS-R expresszió a nucleus arcuatusban, valamint a dorsalis vagus komplexben figyelhető meg, melyek a ghrelin táplálékfelvételben, vízfogyasztásban és a metabolikus folyamatokban betöltött szerepét közvetítik.

Az oxitocin kilenc aminosavból álló nanopeptid, mely elsősorban a hipotalamusz magnocelluláris sejtjeiben (nucleus supraopticus, SON és nucleus paraventricularis, PVN) termelődik. A magnocelluláris neuronok mellett elkülöníthetünk parvocelluláris oxitocin neuronokat is, melyek axonális terminálisai kiemelt szerepet játszanak a kardiovaszkuláris funkció, légzés, táplálkozás és a nocicepció modulációjában. A központi szabályozási köröket tekintve az oxitocin nemcsak a neurohipofízissel áll axonális kapcsolatban, hanem a nucleus arcuatus (ARC), nucleus ventromedialis (VMN), ventralis tegmentalis area (VTA), nucleus tractus solitarii (NTS), illetve a gerincvelő területeire is projektál. A centrális és perifériás szabályzó folyamatok révén az endogén oxitocin szint szoros összefüggésbe hozható a zsírsanyagcserét érintő folyamatokkal.

A ghrelin-oxitocin interakció vizsgálata hozzájárulhat a fysiológiai és neurobiológiai sajátosságok megértéséhez és elemzéséhez.

Célkitűzések

Munkacsoportunk korábbi kutatásai a hipofízis szintjén megnyilvánuló ghrelin-oxitocin interakciót egyértelműen alátámasztják, azonban a hipotalamusz-hipofízis tengely közvetítésével megvalósuló kölcsönhatásról kevés adat áll rendelkezésünkre. Munkánk célja a ghrelin-oxitocin interakció tanulmányozása *in vivo* állatkísérletes modellben.

Tisztázni kívántuk, hogy:

- A centrálisan bejuttatott ghrelin miképpen változtatja meg a plazma oxitocin koncentrációt patkányban?
- Milyen változások figyelhetőek meg a szisztémás ghrelin kezelés következtében a plazma oxitocin szintjében?
- A [D-Lys³]-GHRP-6 ghrelin receptor antagonistá alkalmazható-e a ghrelin-közvetített hatások detektálására?
- A különböző időpillanatokban alkalmazott ghrelin receptor antagonistá hogyan módosítja a ghrelin-oxitocin interakciót patkány modellben?

Anyagok és módszerek

Kísérleti protokoll

Kísérleteinkhez 180-250 gramm tömegű, 3-4 hónapos hím Wistar patkányokat (Gödöllő, Magyarország) használtunk. Az állatokat standard körülmények között (hőmérséklet, világítás, páratartalom) tartottuk, csapvizet *ad libitum* kaptak és standard granulált patkánytápot fogyasztottak.

A ghrelin-oxitocin hatásmechanizmus vizsgálatához az állatok egy csoportjánál centrális, míg a másik csoport esetében szisztémás ghrelin injektálást végeztünk.

A ghrelin centrális bejuttatásához az állatok jobb oldali laterális agykamrájába (intracerebroventrikulárisan, *i.c.v.*) agykanült helyeztünk altatásban. Egyhetes pihenőfázist követően, Hamilton fecskendő segítségével 10 µl végtérfogatban különböző dózisu (1, 10 és 100 pmol) ghrelint injektáltuk az állatok agykamrájába 1 percen keresztül. A vivőanyag kezelésben részesülő állatok 10 µl végtérfogatú fiziológiás sóoldatot (0,9 % NaCl) kaptak a jobb agykamrába.

A ghrelin receptor antagonistá hatékonyságának igazolására, 1 percen keresztül, 10 pmol dózisu [D-Lys³]-GHRP-6 antagonistát injekcióztuk az állatok agykamrájába 10 µl térfogatban, 0,9 %-os fiziológiás sóoldatban oldva. A ghrelin receptor antagonistát bejuttatását önállóan, 15 perccel a 10 pmol koncentrációjú ghrelin kezelést megelőzően vagy azt követően végeztük. Az állatok terminálása után az agykanülbe 1%-os metilénkék oldatot (Reanal, Budapest, Magyarország) juttatunk, melynek segítségével ellenőriztük a kanülök pontos helyzetét.

A szisztémás vizsgálatokhoz az állatok farokvénájába 1 és 10 nmol koncentrációjú ghrelint juttattunk 200 µl végtérfogatban, míg a vivőanyaggal kezelt csoportok azonos térfogatú 0,9 % NaCl oldatot kaptak intravénásan (*i.v.*). Az antagonistá kezelés a centrális vizsgálatokhoz hasonlóan zajlott, mely során a 10 nmol koncentrációjú [D-Lys³]-GHRP-6 antagonistát 200 µl térfogatban önállóan, 15 perccel a ghrelin kezelést megelőzően vagy pedig azt követően injekcióztuk az állatok farokvénájába 1 percen keresztül.

Az *i.c.v.* és az *i.v.* ghrelin-kezelt, illetve az antagonistá kezelésben részesített csoportok állataiból 30 perccel a kezelést követően plazma vérmintákat gyűjtöttünk a további oxitocin szint meghatározásához.

Radioimmunassay

A plazma oxitocin koncentrációt radioimmunassay (RIA) módszerrel határoztuk meg. Méréseinkhez szintetikus oxitocint használtunk referencia preparátumként, míg az izotópos jelölést specifikus oxitocin antitesttel végeztük. A jelzett hormon tisztítását reverz fázisú kromatográfiás módszerrel végeztük. A felülúszó hormontartalmát Amprep C8 oszlop segítségével határoztuk meg, több mint 95 %-os visszanyeréssel. Az extrahált mintákat 125 µl térfogatú RIA pufferben oldottuk, majd a RIA mérésekhez 50 µl-es duplikátumokat használtunk. A fehérje meghatározást a korábbi vizsgálataink során is alkalmazott, Lowry módszer alapján végeztük. A módszer érzékenysége 1 pg/ml, melynek intra-assay koefficiense 13,3%, inter-assay koefficiense pedig 16,3%. Az oxitocin értékeket pg/mg fehérjeként fejeztük ki.

Statisztikai analízis

Az adatokat átlag $\pm$ S.E.M.-ként fejeztük ki. A statisztikai analízist Tukey-Kramer próba alapján többszörös összehasonlítást végeztünk, az eltéréseket $p < 0,05$ esetén tekintettük szignifikánsnak.

Eredmények

A centrális (i.c.v.) ghrelin kezelés hatása a plazma oxitocin felszabadulására

A jobb oldali laterális agykamrába juttatott 1 pmol koncentrációjú ghrelin szignifikáns növekedést eredményezett a plazma oxitocin szintjében a kontroll/intakt csoporthoz viszonyítva. A ghrelin koncentrációjának emelése (10 pmol és 100 pmol) tovább fokozta az oxitocin elválasztását, azonban a két dózis között már nem tapasztaltunk szignifikáns különbséget. Kísérletünkben a vivőanyaggal (NaCl) történő kezelés nem eredményezett oxitocin változást az oxitocin koncentrációban a kontroll/intakt állatokhoz viszonyítva, ezzel kizárható a vivőanyag esetleges befolyásoló hatása az oxitocin mérések tekintetében.

A centrális [D-Lys³]-GHRP-6 antagonistá kezelés hatása a plazma oxitocin felszabadulásra

A ghrelin-oxitocin hatásmechanizmus igazolására az állatokat 10 pmol koncentrációjú [D-Lys³]-GHRP-6 antagonistával kezeltük. Az önmagában beinjektált, valamint a ghrelin kezelést megelőző antagonistá szignifikáns csökkenést eredményezett a plazma oxitocin elválasztásában a 10 pmol koncentrációjú ghrelin-kezelt csoporthoz képest. A ghrelin kezelést megelőző antagonistá beadása egyértelműen igazolja, hogy az oxitocin szint csökkenése a ghrelin moduláción keresztül érvényesül.

A ghrelin beadását követő antagonistá kezelés nem okozott változást az oxitocin szintben.

A szisztémás (i.v.) ghrelin kezelés hatása a plazma oxitocin felszabadulásra

A szisztémás vizsgálatok során az állatok laterális farokvénájába 1 nmol és 10 nmol koncentrációjú ghrelint injektáltunk. Mindkét dózis esetén hasonló mértékű növekedést tapasztaltunk a plazma oxitocin szintben a kontroll/intakt csoporthoz viszonyítva. Az *i.c.v.* kezeléshez hasonlóan látható, hogy a vivőanyag (0,9 % NaCl) nem eredményezett változást az oxitocin koncentrációjában a kontroll csoporthoz képest.

A szisztémás [D-Lys³]-GHRP-6 antagonistá kezelé hatása a plazma oxitocin felszabadulásra

Eredményeink egyértelműen szemléltetik, hogy a 10 nmol koncentrációjú ghrelin kezelésben részesülő állatok oxitocin elválasztása jelentősen magasabb volt a kontroll/intakt csoporthoz képest. Míg a 10 nmol [D-Lys³]-GHRP-6 antagonistá utókezelés hatására nem tapasztaltunk változást, az önmagában, illetve megelőző kezelésként alkalmazott antagonistá szignifikáns csökkenést eredményezett a ghrelin-kezelé csoport oxitocin szintjéhez viszonyítva. A szisztémás antagonistá kezelé következtében a kontroll csoport oxitocin szintjéhez hasonló értékeket detektáltunk.

Összefoglalás

In vivo vizsgálataink igazolják a ghrelin moduláló szerepét a hipotalamusz-hipofízis tengely által közvetített hatásokban. A központi idegrendszerbe injektált ghrelin, a lokálisan kifejeződő receptoraihoz kapcsolódva, valamint a szomszédos idegi területekre projektálva szabályozza a plazma oxitocin elválasztást. Ellentétben az *i.c.v.* kezeléssel, a szisztémásan szervezetbe juttatott ghrelinnek át kell jutnia a vér-agy gáton, hogy oxitocin-serkentő hatását kifejthesse. A ghrelin penetrálása megvalósulhat a cirkumventrikuláris szervek (CVO) fenestrált kapillárisain átdiffundálva vagy a vér-cerebrospinális folyadék barrierjén történő átjutással. Mind a vér-agy gáton, mind pedig a vér-cerebrospinális folyadékon keresztüli átlépéssel a ghrelin a nucleus paraventricularisban termelődő oxitocin elválasztás fokozására, valamint a neurohipofízis oxitocin felszabadítására képes.

A ghrelin, receptorához kapcsolódva *in vitro* sejttenyészetben és *in vivo* állatmodellben is serkenti az oxitocin elválasztást. A peptidhormonok interakciója új utakat nyithat a metabolikus folyamatok szabályozásában, mely a táplálékfelvétellel- és felhasználással kapcsolatos rendellenességek kezelésének egy potenciális célpontja.

A közlemények csoportosítása

Ménesi Rudolf MTMT azonosító:

<https://m2.mtmt.hu/gui2/?type=authors&mode=browse&sel=10066795>

1. A doktori eljárás alapját képező 2 db közlemény

1. Szabó R.*, Ménesi R.*, Molnár H A., Szalai Z., Daruka L., Tóth G., Gardi J., Gálfi M., Börzsei D., Kupai K., Juhász A., László F A., Varga C., Pósa A.

New Metabolic Influencer on Oxytocin Release: The Ghrelin

Molecules 2019 Feb 18;24(4)

*= megosztott elsőszerzőség

2. Pósa A., Kupai K., Ménesi R., Szalai Z., Szabó R., Pintér Z., Pálfi G., Gyöngyösi M., Berkó A., Pávó I., Varga C.

Sexual dimorphism of cardiovascular ischemia susceptibility is mediated by heme oxygenase

Oxid Med Cell Longev. 2013;2013:521563

2. Referált folyóiratban megjelent közlemények

2.1. A disszertáció témájához kapcsolódó közlemények

Szabó R.*, Ménesi R.*, Molnár H A., Szalai Z., Daruka L., Tóth G., Gardi J., Gálfi M., Börzsei D., Kupai K., Juhász A., László F A., Varga C., Pósa A.

New Metabolic Influencer on Oxytocin Release: The Ghrelin

Molecules 2019 Feb 18;24(4)

IF: 3,060

*= megosztott elsőszerzőség

2.2. Egyéb közlemények

Pósa A., Kupai K., Ménesi R., Szalai Z., Szabó R., Pintér Z., Pálfi G., Gyöngyösi M., Berkó A., Pávó I., Varga C.

Sexual dimorphism of cardiovascular ischemia susceptibility is mediated by heme oxygenase

Oxid Med Cell Longev. 2013;2013:521563

IF: 4,58

Pósa A, Szabó R, Kupai K, Baráth Z, Szalai Z, Csonka A, Veszelka M, Gyöngyösi M, Radák Z, Ménesi R, Pávó I, Magyariné Berkó A, Varga C:

Cardioprotective effects of voluntary exercise in a rat model: role of matrix metalloproteinase-2,

Oxid Med Cell Longev. 2015;2015:876805., doi: 10.1155/2015/876805.

IF: 4,44

Pósa A, Szabó R, Csonka A, Veszelka M, Magyariné Berkó A, Baráth Z, Ménesi R, Pávó I, Gyöngyösi M, László F, Kupai K, Varga C:

Endogenous estrogen-mediated heme oxygenase regulation in experimental menopause,

Oxid Med Cell Longev. 2015;2015:787063., doi: 10.1155/2015/429713.

IF: 4,44

Összesített IF: 16,52